

Mlada Sodobnost

Ivana Zajc

Janja Vidmar: Pod tvojo posteljo.

Ilustriral Iztok Sitar.

Dob: Založba Miš, 2020.

Že zunanja podoba knjige *Pod tvojo posteljo* uveljavljene mladinske pisateljice Janje Vidmar namiguje na njeno žanrsko inspiracijo: črne platnice z živo zelenim napisom spominjajo na klišejske prijeme grozljivk, a že naslovna grafika ta okvir tematizira lahkotno in nekoliko ironično, kar je v soglasju s tonom besedil. Gre za zbirko kratkih zgodb za mlajše najstnike, ki jim je skupno to, da govorijo o dogodkih, ki so z določenega vidika skrivnostni, celo strašljivi. Otroške in mladinske grozljivke sicer v slovenski književnosti niso posebej pogoste, a Janja Vidmar se je podpisala pod več del s tovrstno žanrsko noto, denimo *Krvava legenda*, *Hiša groze*, *Stvor*, *Otok smrti*, *Obrazi*, *Izgubljena avtocesta*, *Furija*, *Klovn iz Strahovskega Dola*. Pisateljica je v svojem bogatem dosedanjem opusu književnih besedil za mlade bralce sicer med drugim vstopila tudi v polja fantastike, avanturističnih pripovedi in socialno-psihološke tematike.

Zgodbe iz knjige *Pod tvojo posteljo* pogosto vključijo nadnaravni element. V pripovedi *V sosednji hiši straši* denimo deček opazuje prihod novih sosedov. Ko jih obišče, spozna vrstnico, ki vse dneve preždi pred zasloni in katere podoba je strašna. V zgodbi *Mulci iz pekla* si dekle brezdelan dan popestri s tem, da sprejme delo varuške v novi hiši. Otroci, ki sprva delujejo popolnoma nedolžni in urejeni, se v trenutku spremenijo v nočno moro,

ki je ne more obvladati. V pripovedi *Pod tvojo posteljo* skrivnostna pošast z igličastimi zobmi, ki se skriva pod posteljo, napade protagonistko Manco. Spremljamo jo, kako opazuje sumljivo obnašanje svoje mlajše sestre Zoje, ki jo svari pred nevarnostjo. Podobno kot v drugih zgodbah imajo tudi tu pomembno vlogo slutnje, da se bo nekaj zgodilo. Te protagonistka najprej zanika, a kaj kmalu se izkaže, da so bile utemeljene. Manco pošast napade in zatem čuti zelo nenavadne posledice – zobje se ji denimo daljšajo in tanjšajo, a tega nikomur ne pove. Tudi drugih pet pripovedi zaznamuje podobno vzdušje, ki je strašljivo in hkrati igrivo.

Žarišče zgodb večinoma sledi najstnikom, ki se soočajo s strašljivo situacijo. Čeprav so pripovedi razmeroma kratke, so polne nepričakovanih obratov. Tako v pripovedi z naslovom *Pica la diavolo* prej miroljubno in plašno dekle Jerneja doživi nenadno preobrazbo: v trenutku in brez vsakršnega pojasnila začne z nožem zasledovati dostavljavca pic. Zaradi kratkosti teh pripovedi se liki osebnostno ne razvijajo, se pa njihove ustaljene predstave o svetu nekoliko spremenijo, ko se soočijo s skrajnimi doživetji. Pred tem so liki nonšalantni, čisto po najstniško jih pogosto “nič ne briga”; najstniški bralci se z njimi zlahka identificirajo. Situacije v zgodbah so ravno prav “nevarne”, da pri teh bralcih vzbujajo zanimanje, hkrati pa zasledujejo tudi literarno kakovost. To je jasno iz učinkovitega dramaturškega loka in nenadnih zasukov. Janja Vidmar suvereno izriše svet sodobnih najstnikov: prisotna je tehnologija, ki jo uporabljajo, predvsem pa avtorica zapiše njihovo govorico, sleng, ter izvrstno ubesedi način njihovega razmišljanja – bralcem približa njihov notranji svet, ki jih razkriva kot zvedave mlade ljudi, ki jih je včasih strah, čeprav se drugim kažejo kot zdolgočaseni, neizmerno pogumni itd. najstniki. Ta dvojnost je značilna za več likov v različnih zgodbah, ki so si tudi sicer precej podobni – imajo isti *habitus*. Zaradi šibkejše karakterizacije liki ne izstopajo, niso izrisani individualno, ne prepoznamo jih po njihovih unikatnih osebnostih. To se kaže tudi v načinu govora, ki se pri različnih likih ujema, in njihovih reakcijah. Med izjemami je osrednji lik prve zgodbe, katere naslov je enak naslovu zbirke, najstnica Manca. Pri oblikovanju tega lika najdemo posrečeno uporabo prvoosebne pripovedi, ki intenzivneje ustvari individualnost protagonistke, denimo: “No, res rabim svojo sobo. In to čim prej. Ker se mi bo sicer strgalo. Čeprav v resnici itak ne gre za sobo, ampak za Zojo. Mama se zmeraj postavlja na njeno stran. Oče pa se izmika, ker noče, da bi se mama potem spravila nanj. Jaz pa nasrkam.” Tako v tej zgodbi kot tudi v drugih dramatično napetost ustvarjajo dialogi, ki so učinkovito vpeti v diskurz pripovedovalca in delujejo zelo živo, pogovorno.

Knjiga, ki posega po modelih popularne kulture, podpira tako imenovano užitekarsko branje. Ne gre (še) torej za razvitejšega bralca, ki bi ga zanimala analiza estetskega vidika literarnega besedila, polisemija, oblika literarnih del in druge lastnosti – o čemer v slovenskem prostoru podrobneje pišejo denimo raziskovalke Boža Krakar Vogel, Alenka Žbogar in Milena Mileva Blažić, v tujini pa je vplivno delo J. A. Appleyarda –, ampak gre za literaturo, ki nagovarja predvsem najstniško težnjo po iskanju novih izkušenj. Tudi to je pomembno v dobi, ko se za pozornost in čas mladih bralcev borijo mnogi mediji, za katere so značilni močni impulzi, medtem ko branje vselej zahteva določen intelektualni trud.

Skupni imenovalec zgodb v zbirki *Pod tvojo posteljo* je to, da v njih strašljivi element vselej prihaja od zunaj, se denimo skriva pod posteljo, pred vrati, pri sosedih. Le v redkih zgodbah – na primer v že omenjeni *Pica la diavolo* – se nevarno, neracionalno vedenje preseli tudi v notranjost likov, zaradi česar postanejo tuji sami sebi in drugim.

Zgodbe spremljajo črno-bele ilustracije Iztoka Sitarja, ki so izrisane z debelo črto in s svojo dinamičnostjo dobro dopolnjujejo besedilo, s sodobno in urbano grafiko privlačijo ciljne bralce. *Pod tvojo posteljo* v njih vzbuja najrazličnejša občutja – od zanimanja, simpatije oziroma antipatije do likov, in strahu –, a vselej ostaja varno zatočišče za te emocije, ki jih bralec z njeno pomočjo raziskuje. Aristotel bi temu rekel katarza. Te zgodbe imajo draž, bralce – najverjetneje mlajše najstnike, ki jih tudi sicer pritegnejo podobni žanri – bodo privlačile in jim povišale srčni utrip. Knjiga je primer recepcijsko dostopne literature, ki mlade pritegne, da se ji prepustijo. Njeno branje prinaša intenzivno izkušnjo, ki pa jo mladi bralci prepoznajo kot varno zatočišče, kjer lahko doživljajo in prevprašujejo svoje emocije in preizkušajo lastne meje.